

721 0726

~~СЕКРЕТНО~~

ПАРАФІЯНИН

УКРАЇНЬКА ЦЕРКВА
за
яку б о р е м о с я

Перший

ЗБІРНИК УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ В АМЕРИЦІ

Збірник є цінним вкладом в українську науку. Складається з актуальних причинків з

українознавства:

історії /"Українська історіографія"-М. Андрусак/;
права /"Судівництво й кари на Запорозжі"-С. На-

ріжний/;
історії суспільної думки /"Іван Франко, як критик
політичних поглядів М. Дрогоманова"-М. Мухин
архітектури /"Західні впливи в укр. архітектурі
X-XIII.ст."-Л. Красковська/ і тд.

та наукових дисциплін технічних.

У збірнику беруть участь визначні українські фахові сили, переважно з празького наукового осередку: окрім вгорі названих -О. Гайманівський, П. Герасименко, П. Гнатюк, М. Зайців, О. Кандиба, М. Кушніренко, Є. Онацький.

Ціна I прим. 5 RM /10 зл./

Замовлення в Німеччині і Протектораті адресувати:

УНО, Прага III., Йосефска 2/II. Протекторат
з допискою "Бібл".

Гроші пересилати

в Німеччині і Протектораті на вище подану адресу.

Замовлення у Генерал-Губернаторстві адресувати:

"Виховна Бібліотека", Краків Гавтпостамт, Сах. 22I
а гроші пересилати на адресу "Українбанк, Краків-
Гертрудиштрассе 12/II. з допискою "Виховна Бібліотека",
конто ч. 12I, або складанками Українбанку з тією ж допискою.

До річниці Березневих Днів 1939. року
випускає Секція Мистців, Письменників та Журналістів
при УНО в Празі, серію листівок

ПОЯВЛИХ ГЕРОІВ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

О. Влестіва, М. Гузара-Колодзінського та З. Тарнавського-Коссака.

Ціна I-листівки 0.10 RM /0.20 зл./

Адреси для замовлень такі самі.

10
СЕКРЕТНО

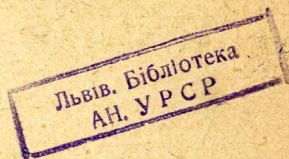
ПАРАФІЯНИН

6729
УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА

ЗА

ЯКУ БОРЕМОСЯ.

~~78376~~

З М І С Т.

	стор
1. " Кесареве - кесареві, а Боже-Богові.....	3
2. " Чия влада - того й віра" ,.....	4
3. " Кесареве" - в церковному житті христі- анської Української Церкви	6
4. Боротьба українців за свою церкву	10
5. Дальша доля української церкви під різ- ними окупаціями	22
6. Яка має бути визволена з під панування московської царславної ересі Україн- ська Автокефальна Православна Церква....	25
7. Конкретні завдання на найближче майбу- тнє	30
8. Кому корисне за даних обставин про- пагування Богослуження не українською мовою, а старо-болгарською з україн- ською вимовою	34

"КЕСАРЕВЕ-КЕСАРЕВІ, А БОЖЕ-БОГОВІ".

Ще перед головою і Основоположником Христової Церкви - Ісусом Христом поставили люди питання про взаємовідношення між вірою, релігією і державою. Ісус Христос розв'язав це питання в короткій відповіді: "Віддайте кесарево - кесареві, а Боже - Богові". З цих слів цілком ясно випливає основна теза християнства, а саме, віра наша, наша душа, наші почуття релігійні - це царина Бога, замкнуте коло, з яке не повинна вдиратися політика і пристрасті. З другого боку не повинна церква під жадним приводом /напр. "людина живе в світі, отже повинна його упорядковувати згідно з Божими принципами"/ брати участь в політичній боротьбі. Не повинна, бо не вважав за потрібне Ісус Христос розв'язувати питання: чи "має впливати церква на справу залежності жидів від поган-римлян", або "чи платити податок на поганську державу, на її скріплення". Христос уважав, що це справи іншого порядку, в яких церква не повинна забирати жадного голосу! Христос уважав церкву не за "спільноту", а за "спільку" віруючих.

Спільнота в розумінні соціологічному не не об'єднання для якоїсь виразно означеної цілі, а дось всеохоплююче, оперте на пристрастях, дось таке як напр. "нація", що в с ю людину захоплює і кидає боротися з іншими, робить її часто засліпленою і безкомпромісовою. Спільнота є абсолютним паном людини! Отже, повторяємо ще раз, сам Голова і Основоположник християнства, уважав церкву за спільку віруючих, об'єднаних братньою любов'ю для плетання своєї віри і переведення в щоденному житті заповідей Божих. Все, що виходило поза справи віри не повинно було обходити церкву. Для неї важливою справою було лише поширення і поглиблення Христової віри.

2. "ЧИЯ ВЛАДА ТОГО И ВІРА".

З початку дійсно перші християни байдуже ставилися до державних і політичних справ. Інколи ця байдужість переходила у ворожість /на ґрунті домагання римської держави в першому періоді - віддавати римським імператорам божеську шану/ та це почало мінятися після перемоги християнства. Коли світські володарі стали християнами, коли християнська релігія стала релігією пануючою - утворюється тісний контакт між по-
божними світськими володарями і тим, хто стояв на чолі церкви. Починається "співпраця" і церква починає, благословляючи деякі посунення світської влади, піддержувати їх своїм авторитетом. Така піддержка серед віруючих людей мала неабияке значення, а тому володарі й політики почали свідомо втягати церкву в коло тих справ, які повинні були її не обходити. Щоб легше і повніше використовувати церкву, почали впливати на обсадження єпископських становищ відповіднішими для своїх світських цілей людьми. Безперечно це втягання в політику /за Константина Великого/, підпорядковування, чи лише сполучування релігійного життя з культурним і політичним життям великих держав старого світу /Візантії, Риму/ в великій мірі спричинилося до розділення єдиної церкви Христової.

Адже ж зпочатку йшла боротьба за унезалежнення Візантії від Риму, яка ріжнилась від нього і етнічно і культурно і політично. Розділ римської імперії на дві частини відбувся згори /395 р./ і завдяки тому пройшов легко, але фактичне унезалежнення в сфері релігійній наступило /як і завжди в такій ситуації/ трохи пізніше. Політичний упадок Риму під натиском варварів /отже причина чисто земна, політична/, збереження незалежності і навіть певної величі Візантією, яка навіть за Юстиніана Великого опанувала Рим, все це спричинилося до зросту значення візантії ---

ського патріарха, який однак мусів співпрацювати у всьому з цісарем /а то й підлягати йому/. Цей зріст впливів був чисто політичного характеру, як рівнож і бажання не підлягати римському папі, з огляду на втрату Римом свого значіння - все це були причини політичні, які скріплювала ще культурно-етнічна причина - візантійська мова і культура були відмінні від римської. У 800 р. Карло Великий відновляє Римську імперію і тому, природно, хоче щоб папа римський мав попереднє своє значення. Царгородський патріарх Фотій у році 866 не хотів признати першенства римського папи, але політичні причини привели до усунення патріарха Фотія, залежність від Риму триває, бо ще ця справа не достигла. Лише в 1054 р. настав остаточний розрив між двома церквами й чим далі то різниці поглиблюються, але були вони віддавна й в обрядах і в звичаях. Віддавна існувала основа і для догматичних різниць лише не було це сформульоване.

Україна прийняла віру з Візантії формально в році 988, але вже в середині IX віку було багато християн серед українців. Отже християнство прийшло до нас ще перед остаточним розривом між церквами, але вже за часів незгоди між Римом і Візантією. Тимчасом на Заході йшла боротьба за першенство і владу між володарями духовними і володарями світськими. Ця довга боротьба закінчилася перемогою влади світської, бо світська влада первісно прямувала до вивіщення духової влади, але для того, щоб вона була підтримкою світської влади, а не розпоряджалась сама. За доби феудалізму починається політична боротьба пов'язана з повільним процесом розпаду великих держав на дрібні національні держави. Церква бере участь в тій боротьбі тому, що визвольні змагання деяких народів йдуть впарі з релігійною боротьбою. Нарешті по довгій і кривавій боротьбі усталюється так зв. Автсбурський мир в році 1555., який приймає засаду: "Чия влада - того й віра".

Отже замість Христового заповіту "лишіть кесаре-ве кесареві, а Боже Богові" церква взяла участь в боротьбі політичній і природно, що держави, які

мали в своєму розпорядженні завжди реальну силу, остаточно вийшли переможцями і не лише природно усунули церкву від впливу на справи політичні, але навіть виразно проголосили право держави впливати, а то й рішати у справах віри.

Так запанував майже остаточно принцип - не лише "кесарево - кесареві", але й "Боже - теж кесареві", а сформульовано було його саме в словах "чия влада того й віра". Багато держав і народів не брало безпосередньої участі в тій релігійній боротьбі на Заході, ні в тому мирі, але в життєвій практиці весь час протягом віків додержувалися тієї засади.

3. "КЕСАРЕВЕ" в церковному житті християнської української церкви.

Візантія, щоб підпорядкувати інші народи своїм політичним впливам, ширила серед них християнство, залежне від себе. Розуміється, були богобоязливі і віддані вірі люди, які ширили християнство для самої ідеї, але й ті люди були людьми. Тобто мали також і людські прикмети з тому числі патріотизм та національність. Тому їхнє поступовання сходилося з поступованням їхньої держави. Так напр. в Болгарію зпочатку прийшло християнство /864/ з Царгороду. З ним упарі прийшли й культурні впливи Візантії, а кінчилось це за яких сто років завоюванням Болгарії Візантією. Україна ще до Володимира Великого провадила війни з Візантією, а перед охрещенням України був похід на Корсунь /Херсонес/, який мав збройною перемогою ухилити можливість припущення, що християнство є одним з проявів візантійської експансії. А проте хоч Україна ніби "завоювала" собі віру... мусіла підлягати і фактично і юридично в справах церковних Візантії. Від початку III віку до 1240 р. було в Україні 22 митрополитів, але українці в них було лише два /Іларіон - 1051 р., Климент 1147 р./ решта були греки. Та ці два були вибрані без відомого згоди царгородського патріярха, але зате самі знаві в тих обох випадках мали рішучий вплив

на особу кандидата. Ці цифри стверджують правди вість усього попереду сказаного. Ніхто не подумає, що то Богові було бажано, щоб тоді, коли Візантія була ще могутньою державою усі гідні бути митрополитами родилися тільки у Візантії й не вміли говорити по українськи! Занепадала Візантія політично й митрополитами в Україні стали вже не греки. Візантійське духовенство знало більше менш стару болгарську мову, бо ж там раніше вони поширили християнство і поперекладали на ту мову книжки /митрополити здебільше і її не знали/, а тому принесло ці книжки з собою і почало відправляти Службу Божу тою мовою. Тому, що початково наука була в руках духовенства, а воно вчило читати й писати лише по староболгарськи, то зрозуміло, що всі грамотні українці писали все /чи то церковна книжка, чи літопис, чи збірка законів/ лише по староболгарськи. То була словянська мова, отже так як ми тепер не цілком добре, але все ж в загальних рисах зрозуміємо того хто говорить по словацьки, польськи, чи московськи, так тоді п'яте через десяте розуміли те, що говорилося підчас Служби Божої по словянськи. Грецьким митрополитам не залежало на тому, щоб правити службу по українськи, отже так лишалось далі. Після упадку Візантії очевидно мусіла мати інша політична влада вплив на церкву. І дійсно почалася боротьба за той вплив, бо не було вже тоді сильного політичного центру в Києві.

Київська українська держава після здобуття й пограбування Києва москвинами /А. Боголюбський 1169 р., а потому татари 1240 р./ втратила своє значення. Український політичний центр перенісся на захід, до Галицько-Волинської держави, а на північному сході все більше росте в силу московсько-суздальське князівство. Між ними й починається боротьба за те, хто матиме вплив на церкву. Зверхності царгородського патріярка ані одна сторона ані друга не заперечує, як тоді, що ще не зник деякий авторитет Візантії, оперті на звичці, так і тому, що ця залежність тепер вже не може мати надто великого практичного значення. Адже ж майже усі важливіші справи залежать від митрополита. Перший етап цієї боротьби починається

утворенням окремої митрополії в 1303 р. за Юрія І. для епархії галицької, перемиської та холмської. Київський митрополит ще перед утворенням цієї митрополії перебував уже здебільшого у московських землях. Але під натиском сусідів дуже скоро ослабла і Галицько-Волинська держава і тоді починають переходити митрополити самі жити до Московщини. І таким чином знов лишається одна митрополія, що зветься весь час урядово "Київською і всея Руси" /себто українською і всіх земель, що підлягають українським князям з руського роду/, але фактично це вже митрополія московська, бо митрополити стало перебувають на Московщині.

Політичний зріст Литви, кругом якої об'єдналося досить багато українських та білоруських земель, викликав появу литовської митрополії з центром у Вильні. Однак Москва хоче мати рішучий вплив на церкву і не боїться, що митрополит зможе перемістити місце осідку, коли занадто впливатиме на нього влада світська. В році 1440 москвини починають добиватися утворення окремої митрополії, а в році 1458 скликаний під впливом світської влади московський собор без згоди патріарха царгородського проголосив рязанського єпископа Іону "митрополитом московським". Отже тепер київські /українські/ митрополити живуть у Вильні, а московські у Москві. Пізніше за згодою князя виірав кандидата на митрополита у Москві завжди собор, а затверджував і уділював благословенства царгородський патріарх. Отже і тут в практиці виходить, "чия влада - того й віра" і коли владі треба, то митрополит може обійтися і без благословення патріарха /Іона/.

Після прилучення Литви до Польщі вже нова політична влада впливає в своєму інтересі на церкву. Під впливом польської влади в березні 1596 р. при стався слабкий духом православні владки до "унії" з Римом. Тут знов /як показує і сам момент тої унії час натиску з боку католицької світської влади та переслідувань/ рішає не релігійний момент, не справжнє бажання продиктоване внутрішнім переконанням, а лише політичні, світські чинники й мотиви. Так українська православна церква лишилась

без митрополії. Але в скрутну для Польщі хвилину добивається гетьман Сагайдачний /1620 р./ відновлення митрополії Київської. В 1632 р. Петро Могила стає митрополитом київським. Звичайно це була уступка для українців - сила яких все зростала. Але після Переяславської угоди і воєнних перемог над українцями добивається все тесніший московський уряд підпорядкування київської митрополії Москві. За посередництва уряду турецького, магометанського, змушує Москва царгородського патріарха передати українську митрополію під владу московського патріарха. Отже від 1685 р. з причин, що не мали нічого спільного з вірою, за допомогою нехристиянського уряду і проти бажання українського народу і духовенства, робиться українська церква незалежною від Москви. Правда з застереженням збереження особливостей церковних обрядів, прав і звичаїв, але це справи не міняє. До цього слід додати, що ті особливості були не малі, коли москвини не визнавали українських святих книг, а українців хотіли наново хрестити мов невірних. На Україні ж москвинів уважали за дикунів, що нічого не тямлять у справі віри. Від часів Петра I., якому для своїх імперіялістичних цілей треба було піднести рівень московської культури тому, що москвини мали не лише "попов", але і єпископів майже неписьменних, кличуть українців на всі важніші становища в московській церкві. Року 1720. з тих же політичних причин Петро I. усуває патріарха і утворює "Синод" для керування церквою, а головою його робить себе. Від тоді головою московської православної церкви, а з нею і української стає світська людина - московський цар.

Отже, коли деякі православні уважають католицтво за "папівську ересь", бо на чолі церкви стоїть папа римський, який яко непогрішимий може розв'язувати всі церковні справи як сам хоче, то знов справді українські православні тим більше мають право уважати московське православ'я за "нареславну ересь", накинута нам чужою світською владою.

Наслідком того всього до нашої української православної віри світська влада, світські впливи та інтереси московської нації, що хотіла поневолити наш на-

рід, додали дуже багато такого, що не тільки що не має нічого спільного з православною вірою, але просто таки її спотворює.

Так ми одержали: болгарську стару мову так зв. "церковно-словянську", богослужбні книги, "виправлені" Москвою, виховане в московському дусі духовенство, яке замість любити свою паству, її ненавидить і церковний устрій, в якому зникло все питоме справжній українській церкві - та багато чужих церковних пісень.

4. БОРОТЬБА УКРАЇНЦІВ ЗА СВОЮ ЦЕРКВУ.

Ще від найдавніших часів українська церква дещо відрізнялася від сусідніх церков. Завжди так буває, що деякі звичаї, пісні та обряди, властиві даному народові, приймаються церквою і погалу ставлять питомою її властивістю. Українська церква не відрізняється під цим оглядом від інших. Вона має багато питомих тільки їй властивостей. Від московської православної церкви /не зважаючи на те, що християнство на Московщину принесли українці/ рідниться українська церква перш за все підходом свого духовенства і вірних до справ віри.

Українці завжди надавали більше значення істоті віри, філософічним питанням як формально обрядовим справам. У москвичів усі єреси носили характер чисто обрядовий; "розкол" виник головню на тлі розходження в питанні кількома пальцями /двома чи трьома/ і як зложенням слід робити знак св. хреста. Не диво отже, що москвичи не признавали за законне хрещення, яке було дуже поширене на наших землях, а саме обливанням. Українська церква, як хрещення занурюванням, так і обливанням уважала за однаково важні, розумівши, що істота Таїнства і його важливість залежить не від кількості води, та того, чи всюди вона дістанеться. Вузькоглядні московські педанти ще в 1620 р. на соборі з патріархом Філаретом на чолі постановили перекрещувати українців наново і робили

це доти, доки тому не спротивилися рідуче скідні патріярхи. У 1655 р. у Москві розважали навіть над питанням чи можна українців пускати до церкви і ходити до них з требами!!! Це показує що вони абсолютно не розуміли того, що як занурювання так і обливання водою є лише символом, образом тої благодатної події, що відбувається в душі духово переродженого неофіта. Українців знов разили московські церковні звичаї, які наприклад дозволяли ще за царя Алексея Михайловича московським попам сидіти мов жебракам у спеціальному "ряду" /як крамарям/ з мисочками в руках і перемовлювати один перед другим "православних" москвинів, що бажали б за невелику суму гроша висповідатися. Московське духовенство передпетрової доби було надзвичайно темне, богослужбові книги переповнені помилками, а Служба Бога і близько не була такою урочистою як у нас. У нас наші чудові стародавні церковні пісні й напиви утворювали цю урочистість. Спеціально вславилися співи Лаврські. Поза тим відрізнялася наша православна українська церква обрядом обношення кругом церкви Плащениці у Велику П'ятницю, співом "Христос воскрес" після вечірні в останню неділю на м'ясиці і т.д.

Різнилися також і деякі свята, як рівнож обряд і похорони. Москвинів же уважало і наше духовенство і козацтво за нарід дикий, що не знав справжньої віри Христової. Сьогодні читаємо про це у Маркевича "Історія Малої Росії": "козаки казали, що на Москві у одних поди, у других безпопівщина, а на Московщині скільки сіл - стільки вір, а в селі - скільки хат; до себе нас ніхто в хату не пустить з лубком: у них вся віра в тому, аби борода не горить та тютюну не курити й не пиячити". У нас духовенство було вибране і мало повагу і права, а на Московщині духовенство було без жадних прав, призначував його патріярх, а в разі якої провини не лише патріярх міг усунути й покарати як хотів, але й цивільна влада може: "рубаху снявши, шелепами бити". За незаплатення парафіянами московському митрополитові "одкупного" за церкву - священника "палицев по

литках затинають".

Не диво отже, що українське духовенство не хотіло у Переяславі відбирати від населення присягу московському цареві. Московський уряд знав, про таке наставлення православного духовенства, /того самого духовенства, що підтримувало боротьбу з Польщею за віру православну, / - до москвичів і боявся протягом яких тридцятидвох років займати це духовенство. За часів Брюховецького однак, на його прохання, мали надіслати митрополита з Москви, але українська православна влада рішуче запротестувала. Нарешті року 1685. московський уряд добився обрання на митрополита "Київського, Галицького і всея Россії" - Гедеона, який був прихильний Москві і той піддав українську православну церкву під московську зверхність та став писатися митрополитом "Київським, Галицьким і Малия Россії". Так вперше митрополити київські почали зватися митрополитами "і Малия Россії", що було досить чудним титулом, бо виходило, що Галичина і Київщина не є "Малою Россією" - отже що ж нею властиво є? Але патріарх єрусалимський Додифей навіть за великі гроші, які йому пропонували, відмовився затвердити це незаконне "приєднання", а сам дорікав москвинам і гостро картав за те, що за допомогою "явної симонії" /т.зн. підкуплення/ хочуть полагодити незаконний і неканонічний свій вчинок. Нарешті московський уряд підкупив царгородського патріярха і інших патріярхів та турецький уряд, а також підплатив гетьмана Самойловича і перерішив справу підпорядкування української православної церкви московській владі. /Збереглася коротенька записка, видана царгородським патріярхом Діонісієм московському послові Нікіте Алексєєву, в якій підтверджується одержання "три сорока соболей і двасті червоних" за згоду на це, датована роком 1686/. Однак лиш від часів Петра І. починається сильніший натиск на українську церкву. Цар Петро свідомо запряг до церковної праці на Московщині /так як тепер використовувались "спеців", тобто фахівців/ визначніших українських церковних діячів, а над ними поставив замість патріярха "святий сінод", головою

якого став сам, хоч не мав до того жадних даних. Звичайно ж людину світську, московського царя, заступав у всьому і мав величезний вплив на все церковне життя так зв. "оберпрокурор" Святейшаво Синода також людина світська. А на цю посаду наказано було вибирати : "із офіцерів добраво чалавека, ктоб імел смелость і мог управління синодскаво дела знать" /Полн.Собр.Пост. і распор.по вед.прав. іспов.т.2. Стор.266,номер 609/. Таке підпорядкування церкви світському володареві було порушенням, як слушно каже др.Річинський, догматичних основ священства і було в істоті речі "цареславною ересю". Отже не чиста православна віра, а цареславна московська ересь з причин чисто земних почала енергійно поборювати прадавну українську православну віру та заводити в ній свої етичні порядки. Ця московська ересь перешкодила також переведенню в житті православної церкви конечної праці над оновленням мови, кожна людина, якій не запаморочили москвини ло решти голову, або яка сама не є москвином, зрозуміє те, що далше в цій справі скажемо. Всім відомо, що сам Господь наш Ісус Христос проповідував свою науку не якоюсь нелюдською мовою /хоча був Богом/, але тою мовою, якою щодня говорили між собою, а то й лаялися галилейці. Його апостоли, одержавши дар Святого Духа, в першу чергу, як підкреслює євангельське оповідання, одержали дар володіння чужими мовами. З того випливає, що й далша проповідь, наука Христова і Служба Божа були в мові того народу, який відвідував богослуження. На терені Риму, мовою котрою розмовляли, писали поезії, лаялись і писали наукові праці - була мова латинська, - отже почали всю Службу Богу відправляти по латинськи. Переклад святих книг і Біблії вимагав завжди дуже багато часу, а що в римській світовій імперії величезна більшість навіть неримлян, розуміла латинську мову - то богослуження велось переважно в цій мові з причин чисто практичних.

Одначе там, де мова ця була незрозуміла - роблено переклади на інші мови. Напр. в Німеччині всі взагалі літературні і наукові праці писалися до 1500 р. латинською мовою, отже лише в міру того, як

ця мова починала виходити все більше з вжитку - зростала потреба перекладів усіх творів з мови латинської на мову національну. З тих саме причин у Візантії вся Служба Бога велася мовою грецькою, як такою, що її всякий розумів, бо нею послуговувалися на терені візантійської імперії у всьому, від наукових творів почавши і на ринку кінчаючи. Коли християнство поширилося на слов'янські країни, а в першу чергу у Болгарії зараз же перекладено деякі книги св. Письма і Службу Богу на стару болгарську мову, якою там говорив нарід у кожному селі, якою лаявся на базарі і якою висловлював свої найсвятіші почування. Поки в своєму розвитку наша староукраїнська мова ще не дуже розійшлась з болгарською, наші предки майже добре розуміли цю мову. Але згодом починали все менше її розуміти. Бо кожна мова живе й розвивається. Не розвивається лише та мова, що нею нарід не говорить. А такою мовою була власне мова староболгарська, яка лишилася лише на позовних сторінках книг, а не в устах народу. Тому вже в 1596 році пише Зизаний Тустановський перший словник славянсько-український. Поэтому з'являється ще кілька подібних праць. В XV. ж віці виходить у Пересопниці св. Євангелія не славянсько-болгарською мовою, а перекладена на мову українську. У 1580 - і 1581 рр. п'являються ще два переклади Євангелії на українську мову, а пізніше появилися ще кілька перекладів святих книг і кілька словників. Рівно ж тоді п'являються перші збірники проповідей. Треба зазначити, що москвини взагалі не знали, що то є проповідь і лише в кінці XVII. та на початку XVIII. ст. починають вони переймати від нас звичай виголошувати проповіді. Але це все, що так добре заповідалося, припинила московська влада і наше церковне життя починало підупадати, а з ним чиста православна віра. Та й не диво, коли візьмемо під увагу, що напр. при кінці XV. ст. про московське духовенство архієпископ новгородський Генадій писав так: "приведуть мені чоловіка на посвяту: я дам йому читати, а він не вмів: я дам йому читати апостола, а він і ступити не вмів, я йому псалтиря, а він і тут насилу бредє... Земля казуть тава, що могомо роздобути людини, щоб грамоти уміла..." (Літописні XVI. ст. Петро I. також

скаржився патріярхові на те що: "священники у нас грамоте мало умеют, ажелиби їх паслать...на абучення в школи, в Киев". Не диво, що такі "отці духовні" ставчи єпископами, а то й патріярхами наказували нищити українські православні книжки, навіть такі як "Требник" Могили. З кінцем XVII. ст. Москва забороняє друкувати українські церковні книги без московської цензури. Петро I. наказує: "церковния стария книги для совершенново согласія с великороссійскими такіміж церковными книгами справлять, дабы нікакой розни, особливово наречія в оних не било". В 1726 р. Київсько-Печерський Лаврі дозволили видрукувати акафіста св. Варварі, але з умовою, щоб його переклади на "великороссійское наречіє". Наказано було відбирати по церквах старі українські книжки і замінювати їх московськими.

Твір українця св. Димитрія Ростовського /Дмитро Туптало/, який звався "Четви-Минеі" та "Патерик Печерський" наказано було в 1753 р. Лаврі переробити по московськи. Нарешті по довгій боротьбі вдалося Москві цілковито спинити друкування релігійних книжок українською мовою, а старі майже цілком погнати. За Катерини II. пильнує влада, щоб в Київській Академії виклади провадилися на чисто московській мові. Рівнож виписують москвина вчителя, який має вчити московської мови. Спеціально великі вимоги щодо значня московської мови і читання церковних книжок по церковно-словянськи з московською вимовою ставляла влада до кандидатів на пан-отців. По всіх церквах було наказано щоб дяки й пан-отці читали молитви та правили Службу Богу "голосом свойственным россіійському наречію". Ось так наша православна церква українська, що все стояла вище московської, що перша прийняла, і поширила світло віри Христової, яка завзято боронила віру православну в колишній польській державі ще до Хмельницького - мусіла попасати під ярмо церкви московської, церкви, що сама впала в царславну ересь. Такого оборонця віри, як митрополит Арсеній Мацієвич, московська влада арештувала, мучила і замучила голодом у в'язниці. Для того, щоб узалежнити українську церкву як і московську матеріально від ласки уряду - Катерина II. по-

конфіскувала майно монастирів і духовенства. Катерина, роздратована опором української церкви, наказала не приймати нікого з українців ченців чи духовних до московських монастирів без спеціального дозволу, а також не призначати на вчителів. Крім того московський уряд почав обсаджувати посади настоятелів наших монастирів своїми людьми, а це було порушенням давнього звичаю виборів, який існував від старовинних часів.

Ось що про ті часи пише благородний єпископ Іоасаф: "Біда та горе! Всі тепер українці всюди в найбільшій зневазі. Самі гідні люди з наших пасуть задніх, а на вищі посади промовані ті, котрі ще й ченцями недавно стали - все з москвинів". Цього листа обережний владика просить по перечитанні спалити, сам же кінчає такими словами: "А я, міркуючи тепер над жалюгідним станом батьківщини, плачу і зітхаю: Господи помилуй".

Картина того жахливого стану нашого релігійного життя, упадку чинної православної християнської віри і побожності, яка була наслідком чисто політичних відносин, була б не повна, коли б ми не згадали про участь українських парафіян в житті церкви. Ще з часів польсько-литовських треба починати історію церковних брацтв. Наші колишні церковні брацтва винесли на собі майже весь тягар боротьби підчас наступу польського націоналізму, під плащиком католицької ідеї, витримали боротьбу з унією, якою намагалася Польща розсадити знутри українську православну церкву і вони же морально і матеріально підтримали пляни Богдана Хмельницького. Ті брацтва інколи мали таке значення, що їм вселенські патріярхи надавали такі ж права як і владикам /Львівська Ставропігія/.

Брацтва будували і підтримували церкви, займалися широко видавничою справою, ширили культуру, відкривали й удержували школи, підпирали науку та її діячів і сприяли зросту організаційного хисту і самодіяльності населення. Московщина, яка не лише не мала таких брацтв, але й боялася їх та не розуміла /а все про жіночі брацтва, московські жінки замкнуті, як на сході, "по теремах" й мріяти не могли/ - звичайно довела доволі до ліквідації тих

братів.

Коротко кажучи ще до початку XIX.ст. була знижена правильна, чиста православна віра в більшій частині українських земель /у всіх, що були під московською владою/ і запанувала встановлена світською владою цареславна ересь. На тих же землях, що були зпочатку під Польщею знов чужа політична влада позаводила так зв. "унію". Та "унія" повстала була не як вислів християнського братолюб'я і з'ясування об'єднати знов усе християнство, а була продиктована причинами політичними. Польща хотіла підпорядкувати православних папі римському, а тим самим підпорядкувати їх, головню духовенство, вищим духовним польським. Польське духовенство звичайно мало подбати про польонізацію священників, а за ними і пастви. Так унія мала б бути містком для повної денаціоналізації українців. Воно так і сталося, але на перешкоді тому стала знов справа політична.

Розпалась Польща і частина наших земель перейшла під Австрію, яка для ослаблення польського руху рада була б бачити навіть повну незалежність української уніятської церкви від польських впливів. Правда, в році 1800. в Галичині вже не було православних цілком. Найдовше держався Скит Манявський. Уніятські священники навіть дома говорили польською мовою, однак поляками себе не почували. Протипольський рух серед нашого духовенства початково набрав характеру "москофільства". Вони заходились на основі староболгарської мови, вживаної в уніятській церкві і досить сильно змішаної з мовою українською з невеликими додатками московської, якої ніхто з них добре не вмів, творити якусь штучну "твердо-руську мову". Як звичайно нічого з того не вийшло і коли б не грошеві допомоги, які почав давати на це московський уряд -- то вже ми давно й забули б про москофільство. А так то чесні й порядні пан-отці, бачучи, що пішли неправильним шляхом, звернули знову в бік свого народу. А ті, що шукали нішого, або лишилися москофілами, або бажаючи ще більше одержувати московських рублів, перейшли на московську православну цареславну ересь. Більша частина галицьких уніятів вернулася до свого народу і тому греко-католицька церква прийняла подекуди ук-

раїнський характер. Кажемо подекуди - бо греко-католицьке духовенство ще зі звички тримається того чужого "кесаревого", що пристало протягом віків і чужих впливів. Отже ще досі не впроваджено служби рідною мовою та не перекладено усіх богослужбових книг на нашу мову.

Більшу частину уніятів Холмщини і Підляшшя московська влада перевела на православ'я гвалтом, а менша, обурена таким поступованням, прийняла католицизм.

Але почався рух за відродження своєї мови, церкви і нації серед українського народу, почався він і на церковному полі. Православні українці пригадують собі твори І. Гаятовського, оборонця віри православної, писані ще при кінці XVII. ст. українською мовою, пригадують переклади святих книг на нашу мову і ось появляються перші українські проповіді протоєрея Гречулевича /1791-1870/, появляється на початку XIX. ст. новий переклад Біблії на нашу мову, а в 1905. р. мусить навіть московський синод "благословити" переклад Євангелії на нашу мову. В Галичині також видаються проповіді українською мовою, молитовники, новий заповіт і т.д. але даліше нашу церкву міцно тримають москвини в неволі, а що гірше повиховували багато наших зроду українців на якихось покручів, зрадників, яничарів. Відомо ж, що найпершими ворогами христіянства і найліпшим військом турецьких султанів були християнські хлопчики виховані в Туреччині, які звалися яничарами. Подібних "яничарів" на початку XX. ст. було вже багато в нашій церкві. І ось коли повстає в 1918. р. знов самостійна Українська держава в той момент було на Україні

25 єпископів, які майже всі були москвинами /було кількох, правда, цілком обмосковлених українців/. Все протягом квітня і травня 1917 р. відбулося кілька єпархіяльних з'їздів, духовенства з участю парафіян. Напр. на полтавському з'їзді було прочитано доклад, який узасаднював konieczність відновлення старої української православної церкви, визволення її з під влади московської та проголошення автокефалії.

З'їзд Подільської Єпархії в своїх постановках намагався повного відродження української православної

ної церкви /проголошення автокефалії, відновлення брацтв, перекладу всіх книжок на нашу мову і відправ лише нашою мовою та навчання дітей рідною мовою всіх молитов/. Одначе на більшості зїздів духовенство московське, або наші перевертні збали тільки за справи московської цареславної церкви, а не за справу православної віри. При кінці 1917 р. за справу відновлення української православної віри у всій її чистоті взялася спеціально створена Церковна Рада, серед членів котрої був і колишній ректор Казанської Академії владика Володимирський. Ця рада скликала на 8.січня 1918 р. Всеукраїнський Церковний Собор, на який прибули мало не всі правлячі єпископи /головував єпископ подільський Пімен/, але здобуття Києва москвинами перешкодило Соборові полагодити церковні справи. Згодом вернулася українська влада до Києва, але пробула не довго - владу захопив у свої руки обмосковлений український генерал московських військ П. Скоропадський, що проголосивши себе гетьманом, мусів вдавати українського патріота, одначе у всьому підтримував обмосковлених українців та москвинів і ті сміливо глузували з українців, з їх мови, літератури, історії, культури і віри. За Скоропадського зібрався другий Всеукраїнський Собор, але Москвини, які тепер почували себе панами положення, подбали про те, щоб на соборі було якнайбільше прихильників цареславної московської ереси /послуговуючись найбруднішими засобами/ і та московська більшість обрала митрополитом київського єпископа Антонія Храповицького - московського підлизня, покруча і завзятого ворога всього українського. Усіх членів, делегатів Української Церковної Ради вони виключили з числа членів Собору. Після того москвини "яничари" могли робити, що хотіли. Скоропадський навмисне не зразу, але все ж визнав і затвердив цього митрополита. Таким чином Другий Всеукраїнський Собор лиш так звався, українців в ньому не було, були лише "яничари", прихильники "цареславної ереси московської" - отже й не диво, що він заявив схоту у всьому підлягати московському патріархові.

Москалі, такі як протоєрей Лобов, повели шалену брехливу агітацію, задуруючи людям голови й запевня-

ючи, що відродження української церкви приведе до упадку православія і чистоти віри та інше. Одначе отверте проголошення Скоропадським приєднання до Москви - привело до повстання проти нього. Він втік, зрікшися попереду за себе і за своїх дітей права до влади. Діячі московського /хоча він звався для задурювання людей "Всеукраїнським"/ собору виступили проти українців та їх уряду - але це вже було до нічого. Український уряд заслав тоді кількох владик до одного Василіянського монастиря у Галичині, як людей ворожих православній українській церкві.

Українці, бачучи, що не з християнських, звязаних з чистотою віри, а тільки з чисто політичних причин і то на шкоду справжній православній вірі діють усі московські церковні діячі, вирішили покласти цьому край. Внаслідок цього був 1.І.1919.р. виданий закон, яким українська православна Церква проголошувалася автокефальною. Для кожного справжнього українця, цей закон, виданий його суверенною владою є обовязуючим до сьогоднішнього дня. На чолі церкви мав стояти Всеукраїнський Церковний Собор, виконавчим органом якого був Священний Український Синод. Але новий наступ москвинів перешкодив цій праці і не дав змоги українському Синодові упорядкувати наші церковні справи. Тимчасом на світозкупованих наших землях москвини не мали часу зайнятися церковними справами і тому українці взяли в свої руки церкви київські: Святу Софію, Миколаївський Собор /що його збудував гетьман Іван Мазепа/ та Андріївську церкву. Відновлення в них української православної віри та встановлення Богослуження рідною мовою викликало оживлення і зміцнення віри, та так впливало на наших селян, що вони побувши на Службі Божій у своїй церкві, негайно впроваджували таку ж службу і у себе. Захоплення влади іншими москвинами - прихильниками царської Московщини так зв. "денікінцями" перервало процес відродження нашої церкви, але не на довго.

Дальше веде свою працю Всеукраїнська Церковна Рада, зустрічаючи якнайбільш вороже відношення з боку московського духовенства. Вона продовжує свою працю, але нарешті змушують її різні московські виборки до проголошення в році 1920. формального

унезалежнення від московської церкви. Тоді ж приступлено до видання найпотрібніших богослужбових книг українською мовою. Москвини, не можучи нічого зробити, допускалися щораз гірших вчинків. Так напр. коли в Кам'янці Подільському перейшла в руки українців катедра, то москвини її спалили, а українським священникам забороняли священнослуження і т.п. Внаслідок того, що всі єпископи були москвинами, українська церква лишилася без єпископа. Москвини-єпископи зі зрозумілих причин, що нічого спільного з православною вірою не мають, не хотіли висвячувати нікого з українців, а вселенські патріярхи з огляду на тогочасні відносини не могли вплинути на полегшення справи, які слід було полегшити негайно.

Не маючи іншого виходу параміняльний Київський Собор обрав Київським митрополитом/24.V.1921 р./ архієпископа Парфенія, але він був недужий і незабаром помер. Отже тому скликано було на Покрову 1921 р. вже Всеукраїнський Собор, який постановив: "Вдійснюючи волю основника й Голови Церкви - Ісуса Христа, Сина Божого, Всеукраїнський Церковний Собор священнособорне во ім'я Отця і Сина і Святого Духа висвячує церковним рукоположенням двох, обраних на єпископів осіб із священників. Священний чин хиротонії єпископів для відбудовання єпископату виконується згідно з основами чину прийнятого у Вселенській Церкві. Надалі священний чин хиротонії єпископів в Українській Церкві Христовій виконується участю двох і більше єпископів по чину Вселенської Східної Церкви".

Так нарешті було усунуто наслідки кількаторітнього поневолення українського народу і кінчилося ганування над нашим народом царською московською армією.

5. ДАЛЬША ДОЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ПІД РІЗНИМИ ОКУПАЦІЯМИ.

На совітській території московська цареславна е-
ресь пішла тим шляхом, який логічно повинна була
йти. Себто московський патріарх Тіфон вимарочив ви-
дав відозву з закликом вважати владу совітську за
"Богом дану" і співпрацювати з нею, а над усіма
єпископами, що повтікали з Росії призначає "Суд
спеціальної комісії". Постанова була логічна, бо
раз визнавалося зверхником, главою церкви, світ-
ську людину, що не потребувала бути релігійною, ли-
ше мусіла мати всю політичну владу, то чому ж було
не визнати тих, хто засадничо, доправда відкидав
існування Бога, але зате був безумовно самовладним
політичним володарем. Московська ж влада продов-
жувала у всьому щодо України політику попередньої
московської влади і тому митрополита Київського та
Всєї України В. Липківського, а також багатьох є-
пископів арештувала і вислала на далеке заслання.
Всеукраїнську Церковну Радутривязало. Існували ще
лише деякий час розрізнені парафії. Населення в
неможливих умовах, не вважачи на переслідування,
підтримувало і підтримує українську церкву. Своє
діяльність продовжує Українська Автокефальна Цер-
ква в Америці; налічує там 152 парохії, на чолі
їх стоїть архієпископ Іван Теодорович.

На тих землях, що поналежали були під Польщу, завдя-
ки заходам польської влади, на чолі церкви опини-
лися москвини. Усякі бувші московські офіцери, у-
сякі заволоки гуртувалися біля митрополита Дениса.
Заходами польського уряду православна церква була
оголошена автокефальною, але не українською, а про-
сто православною церквою в Польді, а згодом і "поль-
ською православною церквою". Поляки знали, що зайди
чужинці не дуже вже так дбають за віру чужого

їм українського народу, що їх легше буде запрягти до свого воза і купити може за дрібні гроші. Та знали також, що й населення не так оборонятиме церкву, коли вона буде чужою. Звичайно ці возки з овечої шкіри нападали на Українську Автокефальну Церкву Православну /хоч Польща такої не допустила на підлеглий собі землі/, бо боялися, що населення буде добиватися такої церкви і тим буде шкодити також і їм. Бо коли поляки бачитимуть, що цих попів-москвичів та московських підлизнів ніхто не поважає, то й менше їм платитимуть. Для того вони сказали, що єпископат У.А.П. Церкви не є правний, не "канонічний" не так, як належиться висвячений. Прихильників української автокефальної церкви звали вони навмисне "самосвятами". Це звичайно лише московські вигадки. З попереднього видно, що не лише українці, але й інші народи радили собі подібним чином, а це ще не є переконувачим доказом канонічності. Важніше те, що навіть відомий московський православний богослов, проф. Болотов, каже: "Канонічне з звичайному вжитку цього слова означає те, що згідне з пізнішою практикою Константинопольської Церкви. Це канонічне було попереджене давнішим устроєм іншого типу давня церква не боялась і дуже радикальних реформ..." Та реформа, яка дійсно відповідає вимогам даного часу і виправдала себе гарним наслідком - є реформа справді канонічна, хоч би й не мала за собою жадного прикладу. Історія не тільки корисний архів, а не жадний збір законів!" Немає змоги тут за браком місця докладно доводити безсумнівну канонічність і згідність з духом Української Православної Церкви розв'язання справи з єпископатою для Укр.Автокеф. Православної Церкви, а цікавих відсилаємо до праці одного богослова під назвою: "Походження єпископату", виданої в 1926 р. у Володимирі Волинському і до статті д-ра Річинського "На манівцях релігійного фанатизму", друкованої у ЛНУ. за 1932 р. Там докладно і переконувачо доведено та подано багато доказів, які стверджують як канонічність та благодатність ієрархів У.А.П.П. Рівно ж там подані факти такого ж висвячення на єпископів, яке практикувалось ще в

першій чверті третього віку по Христі. Покінчивши з цим смішним закидом, мусимо ствердити, що ця, на-чебто "канонічна" ієрархія в Польщі заховувалася значно гірше за найгірших із своєї пастви! Пони-московини на чолі з єпископнатом уперто поборюють ре-лігійні стремління українського народу, борються проти участі мирян у церковному житті, глузують з нашої мови і забороняють відправляти нею Службу Божу. Поза тим вони виконували з доручення поль-ської адміністраційної влади часто навіть обов'яз-ки звичайних поліцейських агентів. На Холмщині вони замість дати приклад спротиву проти ворожих зазі-хань своїм парафіянам, самі починали відправляти Службу Божу по польськи. Цим вони, ці воки в ове-чій шкурі доводять, що вони були не за церковно-словинську мову, а лише проти української мови, бо українська мова сприяла б поглибленню релігійних почуттів в населення, як їм чуже. Поляки з них утворились ще так зв. "католицизм східного обряду". У нас його помилково часто звуть "унією". Це непра-вильно. Унію колись утворили були поляки, ще до Хмельницького, але як ми вже згадували по довгій еволюції, греко-католицька церква набрала частин-но українського характеру, а на чолі її стоїть митрополит Андрій Шептицький, щирий український патріот. Отже тому та, колись поширювана поляка-ми унія, вже тепер полякам не надавалась і вони видумувать щось подібне-нове, але таке, щоб не му-сіло підлягати митрополитові Шептицькому, отже щоб не мало нічого спільного з українським наро-дом. Це було лише католицизм, яке підлягало поль-ській католицькій церкві і богослуженням славянсь-кою мовою та українськими проповідями мало збива-ти з буття людей та ширити ворожнечу, деморалізацію і розпад в церковному житті. Одночасно з тим /наді-ливши нас московським духовенством, отворивши "ка-толицизм східного обряду", ввівши польську мову до православного Богослуження/ починають поляки на-ступ на церкву. Одну за одною відбирають гвалтом церкви наче б на тій підставі, що вони колись нале-жали уніям, але віддають їх звичайно не уніям,

а польським ксьондзам. Населення завзято борониться. Військо і поліція, немов десь за часів Хмельниччини "навертає" мечем, биттям і вязницею, православних на віру. Звичайно коли б в руках поляків духовних була яка інша, а не католицька віра, коли б наvertsали на неї. Ходило їм тут не про "Боже", а лише про "Кеса-реве". Та зникла Польща і на невеликій частині наших земель відкривається знов можливість нашому народові вертатися до віри своїх батьків, на лоно Православної Української Автокефальної Церкви.

6. ЯКА МАЄ БУТИ ВИЗВОЛЕНА ВПІД НАНУВАННЯ МО- СКОВСЬКОЇ ЦАРСЛАВНОЇ ГРЕСІ УКРАЇНСЬКА АВТОКЕФАЛЬНА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА?

Оскільки ми говорили про відродження нашої української православної церкви, то ми мали, за увазі в першу чергу добиватися таких змін:

1. Призначення окремого українського єпископа з числа поданих населенням кандидатів, які відомі як щирі українці, добрі настирі, що й під Польщев справді боронили українську православну церкву,

2. відродження церковних брацтв, які мали б сприяти оживленню духовного життя та селі шляхом організації, релігійних відчитів, пояснення підстав православної віри, плекання старої церковної пісні й мистецтва, а також видснення парафіянам неправильности доказів, якими воють атеїсти,

3. уживання підчас Служби Божої, навчання релігії, молитов і т.п. лише української мови.

З огляду на те, що довкола цього останнього домагання провадилася останніми часами гостра боротьба та що й греко-католицькому духовенству не зашкодить зупинитися й поміркувати над цим питанням, мусимо над цією справою трохи довше зупинитися.

Перш за все мусимо дати відповідь на питання чи дійсно є потреба у введенні української мови до Бого-служення: Тобто чи дійсно так зв. "церковно-славян-

ська" мова є незрозумілою? Одначе може ще до з'ясування цієї справи поставимо справу інакше, а саме чи кінечним є зрозуміння Служби Божої кожним з мирян? - Отже з усією рішучістю мусимо підкреслити кінечність повного, цілковитого розуміння кожним присутнім у церкві християнином всієї Служби Божої, всіх молитов, кожного слова, яке вимовляє священник, що править Службу Богу, диякон, чи співає хор. Лише при цій умові може присутній у церкві християнин, повторюючи в душі з набожністю цілу Службу Богу, справді брати в ній участь. Лише при повному розумінні він не простойть собі без діла, а братиме діяльну участь в ній, молитиметься в гурті віруючих разом з ними.

Служба Божа не є якимсь акомпаніментом, супроводом для індивідуальної тихої молитви, бо в такому випадку вистарчило б просто співання півголосом якихось настрозних пісень, а це було б не лише неповажним трактуванням Служби Божої, але й обниженням значення Літургії. Підчас того, коли священник тихо молиться, може й повинен присутній при тому вірний молитися також індивідуально, але в основному він молитися в церкві спільно з іншими, бере разом з ними участь у всіх молитвах, у всіх обрядах під проводом священника. Служба Божа й молитви уложені так, що в них передбачені всі молитви індивідуальні прохання до Бога, більше того: вони нагадують людині про все те, що слід просити Бога і з чим слід звернутися до нашого Творця. Великим гріхом, до якого доводить пасивне кількогадинне стояння в церкві де правлять незрозумілою нам мовою, є розмова з сусідами, або роздумування про цілком сторонні речі, чи навіть дрімання в куточку! Це є вияв неповаги до Служби Божої, але чи може людина, що розуміє лише якесь десяте слово зі Служби Божої та плутається у здогадах, що власне значить та або інша молитва, пісня чи звертання - бути уважною? Не дрімати або не займатись сторонніми справами? Звичайний мирянин лише боячися образити Бога може присилувати себе стояти просто, не дивитися по боках, не розмовляти, не дрімати, але не може примусити себе справді брати участь в Службі Божій, бо ж він її не розуміє!

А до церкви ж він прийшов власне для того. Отже коли він не має бути зайвою, непотрібною декорацією в церкві підчас Богослуження - то мусить все розуміти. Ті отці духовні, що їм політиканство не заслонило справи віри християнської, розуміли це від давна і наслідком того власне був переклад Служби Божої на мову латинську, грецьку, староболгарську, вірменську та інші. Або злочинне політиканство, або гріхове лінивство священника, який вивчився вже по церковно-славянськи й тепер йому не хочеться, переучуватися в справжню причину, яка змушує "прихильників" церковно-славянської мови вишукувати якісь "докази" на її користь. Серед цих доказів найчастіше власне зустрічаємося з запевненням, що церковно-славянська мова всім зрозуміла. Нераз буває, що навіть і деякі з парафіян підтверджують це, щиро думаючи, що вони розуміють Службу Богу. Отже мусимо по перше усталити, що вважаємо, що розуміє не той, хто дорадується на підставі деяких менш більш зрозумілих слів, що може значити цілість, а той, хто справді розуміє кожне слово. Ось приклад, не нязаний з церквою, але який показує, що значить щось справді розуміти.

Москвин послушавши наші пісні "Рече та стогне" і "Прокинувся чумак вранці..." сказав, що все зрозумів, лише слова якісь дурні; бо чого б мав "місяць деда виглядати" і як міг "апракінуться чумак вранці" - того він не знає! Це анекдотичне пояснення, як можна "зрозуміти", але не те, що говорилося.

Коли це лише анекдот - то ми можемо насміятись і тільки, але що, коли так розуміє слово Боже і молитви 70% присутніх на Богослуженні? А що так воно дійсно є, то не може бути жадного сумніву. Нижче подаємо цілий ряд, стало уживаних підчас Служби Божої речень, виділених з цілості власне для того, щоб читач не пробував різними "догадками" заступати незрозуміння тих закінчених речень. Отже, чи багато знайдеться таких людей, що щиро зможуть сказати, що кожне слово їм ясне в цих реченнях: "Прозябавай траву скотом", "...ізнести хліб от землі...", "Скімни рикаючі восхитити", "Давьу тобі ім соберут, отверзну тобі руку, всяческая ісполняється благости. Отврату

тебі лице возмутятся, отімеши дух їх і ісчезнут і в персть свою возвратяться", "Воспой Господеві в животі моем". "Да іспраїтєся молитва моя яко кадило перед тобою: воздєланіа руку мою жертва вечерня", "пожертвє бѣла", "Погибе бѣгство от мене", "прииди на запад солнца", "живот даная", "під бити", "Бас бо прєдстателєй теплїх из Славы всіх стєзєхом", "Взбранной воеводи побѣдїтельная", "Дориносима чиньми ангельськими", "Видївти тє церков на крестї", "Солнце праведное, ста в чинї своемъ взымающе" і т.д. Всі ці речєння переважно вятї з вечірнї, ранїшньої Служби Божїї і вїдомих молитов. За винятком людей, що спеціально студїювали церковно-славянську мову і що добре її знають, вся речтє з певнїстю не в станї буде правильно перекласти тих речєнь. Та й не диво, бо хто з нас звичайних українцїв, знає, що значать усі ті "зіло", "прїсно", "превїспренєня своя" "непщєвати", "вїдї побїзе, слякохєся" і т.д. і т.д. *свєдєчє*

Бажє не 80% нашого народу - не переважно, якї ходять до церкви і мусять терпєливо годинами слухати і наче б то приймати участь в молитвї, складанї з таких незрозумїлих речєнь, як напр.: "яко лядвїя моя наповнилася поруганїй", або "Імущїя зла мнї, глаголаху суетная і лєтївнимъ весь день научахуся", "болїзнь моя предомноуєть вину", "І в кровї крину твоєє возрадуєтьєся", "вєрїяне-душа моя по тебї", "Прївїмїяємъ бжх со нїсходїщими в роз, бжх яко чєловїк без помощї мертвихъ свободь".

Чи можемо ми, після того як наш народ замість молитися Богу, мусить розв'язувати стакї загадки - дивуватися упадковї вірі? Чи звикли собі глузувати з якоїсь там баби, яка мовляв незрозумїлі слова "їде ті смертї жєло, гдє ті єду побїда", так собі переказувала "дє ти смертє жєла, дє ти обїдала, дє ти будєш спочивати!" Але смїятися треба не з "дурної баби", а з тих "розумних", що будучи поставленї підтримувати і плекати віру Христову, замість пояснювати людям Слово Боже, виявлявати у згодї з сучасним станом знання, природних наук і фізики, правильність і правдивість нашої віри в Бога і навчати як висловлювати свої почування, свою любов до

Бога, або благодати Його ласки - змушують слухати незрозумілі відправи, повторювати як яка папуга механічно змучені молитви та удержувати отця духовного, який нічого не робить для виправдання цієї своєї назви! Оскільки взаємини між Церквою і вірними будуть обмежуватися до відслушування в свято незрозумілої двогодинної відправи, оплачення різних чинностей пан-отця і жертв на церкву - остільки не лише буде лиритися сектанство, але й безбожництво, а церкву буде використовувати, як своїх нерелігійних цілях уряд! Таку церкву легко і поборювати і відбирати у неї церковні будинки і змушувати її вірних міняти віру. Адже ж тої вірний однаково не розуміє ні церковно-слов'янської, ні польської, ні латинської мови, а тому то, не розуміє того, що в тій мові вчить, чи прої їм молитися. Нарід буде боронити до останнього лише свою рідну Церкву, в якій своєю мовою звертатиметься до Бога і в тій же мові буде мати духовну поживу. Що це так, бачили ми вже на прикладі Укр.Автокефальної Прав.Церкви на савітській території, де Нарід, у неможливо важких відносинах, удержував свою Церкву. Ні одна, здорово думавча людина не може заперечити незрозумілості мертвої церковно-слов'янської мови і того, що згідне з Божою волею і традицією християнської церкви лише служення і навчання в тій мові, якою говорять вірні.

Хоча справа є цілком ясна, але москвини, москофіли і наші "наївні" деякі церковники висувать ще такі аргументи "за" церковно-слов'янською мовою: 1/почуття несуденности, урочистости, яке еднається з нас знаслідок звички і традицій зв'язаних з церковно-слов'янською мовою і 2/ "базарність" української мови і певна неестетичність ряду слів, які разять нашого вуха в слов'янській мові.

Отже на перший аргумент мусимо відповісти так: на нашу думку більш угодним Богові і більш вартісним для церкви є почуття близькості, рідности, ясности і зрозумілості для кожного науки Христової, почуття близькості самої церкви, рідности її, чим почуття хоч і побожного, але страху перед чимось незрозумілим, незбагнутим і таємничим. Практика показала, що всюди, де в церкві переходили на українську мову люди з більшим

п'єтизмом ставилися до своєї церкви, а побожність не зменшувалася, лише навпаки зростала.

Українська мова в церковних відправах дійсно може вдарити по звичці не одного, але не з мирян - тільки з пан-отців, бо їм треба буде зробити для цього певне зусилля. Тому вони підшуковують звичайно різні "мудрі" докази, щоб заховати справжню причину. /Про москвинів тут не говоримо, вони мають причини політичні/. Другий аргумент більш як смішний, бо ж і "церковно-словянську мову" вживали свого часу на базарах, а для вуха вона брєнить ліпше як українська мова не для кожного. Для деякого з нас значно гірше за українські вирази звучать такі слова, як: "сраки", "срациці", "возсмердіша", і т.п.

Змочином є домагатися, щоб кілька мільйонів людей вчилися /витрачаючи дорогий час/ непотрібної мертвої мови, замість того, щоб видати богослужбові книжки, перевіривши і виправивши існуючі переклади.

Цєю справою повинна зайнятися не лише українська православна церква, але й греко-католицька, бо лише після того стане вона українською і по формі.

7. КОНКРЕТНІ ЗАВДАННЯ НА НАЙБЛИЗЬЧЕ МАЙБУТНЄ.

При існуючих умовах ми не можемо подати програми розв'язки церковного питання в цілому та це й не було завданням цієї коротенької розвідки. Нашим завданням було подати в коротких рисах огляд церковної справи на українських землях з тим, щоб намітити в основному напрямок, в якому маємо шукати розв'язки церковної справи в згоді з наукою Церкви Христової і змаганнями українського народу.

Цілком зрозуміло, що при існуючих умовах відразу ми не в стані розв'язати це питання, але це не значить, що ми замість усвідомити собі до чого streми-мо, маємо посуватись помацки, займаючися справами другої і третьорядними. Ми повинні бути свідомі того, що нашим завданням є створення незалежної Української Православної Церкви та очищення її від решток московської царєславної єрєси. Одначе для того

ми мусимо в першу чергу позакладати стародавнім нашим звичаєм у всіх парафіях церковні брацтва, головним завданням яких буде: не забезпечення церкви свічками та справа прикраси церкви, а поширення справжньої християнської нашої віри і укріплення вірних у тій вірі, шляхом упристосування Служби Божої, слова Божого і відчитів, 2/ збирання коштів для видання всіх потрібних книжок українською мовою Союзом таких Брацтв, 3/ повернення відібраних поляками наших церков та повернення на лоно церкви відпавших слабих одиниць українського народу, і 4/ прикраса і упорядкування наших церков та церковного життя згідно з нашими звичаями в українському дусі.

На чолі кожного такого брацтва має стояти провідник. Там, де Центральний Комітет Союзу Українських Церковних Брацтв по докладній перевірці ствердить, що пан-отець був і за часів польської окупації борцем, або хоч справжнім прихильником української православної церкви та українського Богослуження - там Центр. Комітет Українських Церковних Брацтв іменує такого пан-отця провідником брацтва парафіяльного. Де ж пан-отець буде москвином або тільки буде вдавати прихильника руху за відновлення старої української православної церкви, там буде ~~до того часу~~ часу, поки не наступить зміна пан-отця, провідником хтось з благочестивих мирян, свідомих українців. Церковні брацтва мають дбати про зясування решті парафіян коначности оздоровлення церковного життя і реорганізації нашої церкви. Брацтва повинні дбати про те, щоб унеможливити ворогам нашої церкви ширення шкідливих думок, повинні дбати про ширення слова Божого рідною мовою та гуртувати коло цієї справи населення. Брацтва повинні дбати про влаштування відчитів, які б вияснявали, як послуговується безбожники перекрученою і підфальшованою наукою для заперечення самого існування Бога та як поборювати різні ересі, а в тому числі і московську цареславку ересь.

Центральний комітет Укр. Церк. Брацтв повинен в першу чергу приступити негайно до видання найпотрібніших богослужбових книжок українською мовою, а також дбати про ступневе обсаджування пан-отцями українцями парафій та про виділення української церкви в окрему релігійно-адміністративну одиницю.

За часів польської окупації намагалися православні українці визволити свою церкву й урятувати її перед упадком. Для цієї мети видавали ці кола початково журнал "На варті", а потім, після церковного візду у Луцьку дня 5-6 червня 1927 р. починає виходити півофіційний орган під назвою "Рідна Церква". Як сам візд так і той комітет "сидів на двох стільцях", він орієнтувався і на свідоме українське громадянство і зайняв занадто угодову позицію щодо москвофільського духовенства. Організатори того візду не зважилися висунути рішучих гасел творення своєї, української автокефалії, а думали досягнути щось перетрактаційми з московською по суті варшавським митрополієм: безпосередніми та за посередництва окупацийного уряду. Це привело комітет до втрати впливів, що в свою чергу уможливило полякам зпочатку ігнорування, а потім і ліквідацію комітету. Це тоді ж в 1927 р. було переведено на окупованій Польщі Волині плебісцит, наслідком чого біля 600 сіл висловилося за повним відноскоювання Церкви! Але Польщі залежало на знищенні православної віри української і тому вона підтримувала митрополита Дениса та москвинів, що позбирались в консисторіях і довкола них. Не марши жадних аргументів у цій справі вони заявили, що миряни не можуть втручатися в церковні справи. Отже на закінчення подаємо уривок зі статті, що була вміщена в журналі "Рідна Церква" ч.2. /Соборник "Голос мирян"/ "Константинопольський патріарх не тільки не осудив Константина Острожського, головного діяча всіх віздів мирян у справах церковних, але й надав йому титул почесного екзарха чи опікуна віри /Малишевський: Зап.Русь в боротьбі за віру и народность" С.П.В.1879 стор.220/. А Патріарх Олександрівський Мелетій Пучас писав: "Мужі руські, вихованці побожності, оборонці православія... О, христоімениті вівці Христового стада, що від Христа навчилися не слухати голосу чужих пастирів і не йти за ними! Велике чудо ласки Божої на вас, що она одвернула вас од бувших владик ваших, котрі полюбили нинішній вік і відпали від побожності і православія. Ви ж були непоручними у богопреданій науці віри, науці Христовій апостольській святоцькій".

/Покровський: "О соборах" стор. 33./ Коли цього ж патріярха львівські братчики запитали: коли єпископи не дбають про Церкву, то що їм -мирянам - робити? - дістали таку відповідь: коли єпископ зводить людей з правди на неправду і підтримує беззаконників, то такому єпископові треба протистати, яко ворогові правди" /Лукович "Сеймовая боротьба"/. Київський собор 1621 р. оправдав і навіть обгрунтував втручання мирян в духовні справи. Серед його постанов читасмо "Нехай не буде стыду служити менших і од них вчитися... Коли ж архієрей та інші настоятелі з любовю допускають читати їм уваги і сповнятимуть усі утвали, то сини в отцях і отці в синах пробуватимуть і так настане згода і прихильність до них людей" /Покровський: згаданий твір/.

Все щойно наведене показує, яке велике значення надавали наші прадіди єдності між паством і пастирями, єдності, опертій на розумінні віри і справ церкви, на співпраці між пастирями і паством.

До цього ще мусимо додати, що справжній пан-отець, коли є дійсно добрим священником і пастирем та дійсно хоче мати загальну повагу, не може обмежитися до відправлення два три рази тижнево /суботу і неділю і якесь свято як трапиться/ Служби Божої, а решту часу, якщо не має якихсь треб - займатися лише особистими справами. Коли хто так робить, на того починають дивитися як на неробу й дармоїда. Пан-отець в першу чергу разом з братчиками мусить дбати ^{про}ширення освіти взагалі. Допомогати а то й провадити освітні товариства і т.д.

Поза тим братчики на чолі з пан-отцем мусять бути добрими громадянами, отже мусять давати приклад чесної і відданої праці на користь громади в благодійних кооперативних, освітніх, музичних і ін. наших товариствах.

Це є одинокий шлях до відродження української православної Церкви і повернення їй пошани та поширення благочестія серед народу, тим самим до усунення наслідків чужинецького панування.

8. КОМУ КОРИСНЕ ЗА ДАНИХ ОБСТАВИН ПРОПАГУВАННЯ
БОГОСЛУЖЕННЯ НЕ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ а СТАРО-
БОЛГАРСЬКОЮ МОВОЮ З ВИМОВОЮ УКРАЇНСЬКОЮ.

За давнього часу /княжої доби, як вже згадувалося, наші предки мали всі книжки писані початково лише в мові староболгарській та й грамотні вчилися лише тою мовою. Тоді то було доцільне, розумне і конечне, бо:

- 1/ не можливо було за браком тоді української літератури і вчених українців перекласти цих книжок на українську мову; на це треба було великої попередньої праці, багатьох учених і довгого часу,
- 2/ конечні потреби вірних треба було задовольнити негайно - отже треба було взяти ті книжки, які були "під рукою" і могли сяк так замінити богослужбові книжки свої,
- 3/ правильної /болгарської/ вимови не було змоги навчати українців, бо вчили їх здебільшого греки, що самі не дуже то правильно вимовляли, а коли й болгар, то таких було може кількох, що мали змогу від тих болгар безпосередньо навчитися, і
- 4/ калічення староболгарської мови нікому не перешкадало, бо службу відправляли не для болгар, а для українців, які того калічення не помічали.

Як вже згадувалось за княжої доби вже почалася праця над перекладом святих книг на українську мову і ця праця перервала лише втрата незалежності на користь Московщини. Московщина ввела покалічену лосквинами на московський зразок староболгарську мову, яко мову богослужбову. Ми тепер усуваємо разом з іншими рештками московської цареславної ереси і ту покалічену лосквинами староболгарську мову. Коли прийняти під увагу, що за козацької доби вже почали були появлятися святі книги українською мовою, а заходами української автокефальної церкви перекладено вже всі богослужбові книжки на українську - отже переклади їх щойно тепер не треба бо вже вони перекладені - то не може бути й мови про введення замість живої, зрозумілої всім української мови, чужої - болгарської, тільки покаліченої в україн-

ви

ському дусі /так зв. "українська мова"/. Адже ж ще від 1926 р. більшість парафій православної Волині домагалася на з'їздах і в постановках введення української мови й ці домагання змусили митрополита Дениса приобіцяти видання таких книжок друком. Але митр. Денис, який разом із своїми найближчими зів московську політику, вирішив обдурити православних українців. Щоб ослабити запал /боячися, що вірні відсахнуться від нього і відновлять українську церкву у всій її чистоті/, вирішив спертися на угодівців і за їх допомогою зацитькати обурення і запал православних. Для того: 1/ наказав він по всіх церквах збирати додаткові гроші на друк богослужбових книжок українською мовою, -2/ з уговою настроях українців заснував комісію для поповнення перекладу всіх книжок на українську мову /ті члени комісії мали вести працю над перекладом "в безконечність". 3/ Подав до преси, що "вже видрукуваний один аркуш великого на престольного евангелія українською мовою /!/. Так та справа й лишилася на місці! Минуло з того часу більше 10 літ, протягом яких все збирав митрополит Денис гроші на "українські богослужбові" книжки, а книжок ніхто не бачив; що до грошей - то про них можуть жибі сказати щось москвини та ті "члени комісії, що прикривали ту саботажну московську акцію.

Тепер же просто смішно починати шум і "боротьбу" під гаслом... введення староболгарської мови, каліченної не на московський спосіб, а на український! Але смішно це виглядає /так як смішно виглядала суперечна за "ять" або літеру "і" в словах діло, нїс, і т.п./ лише коли хто з українців несвідомо цього домагається - бо є люди, яким це диктує інтерес! Такими заінтересованими є москвини. Вони бачучи, що повіяло "українським вітром, так як колись Денис висунув для загальмовання "комісію перекладу богослужбових книжок", так тепер висувать: українську вимову! Вони знають: 1/ що введення "вимови" це просто забава, бо мова від того не стає ні трошки більше зрозумілою, скорше навпаки! Всі подані тут приклади незрозумілості і так зв. церковно-слов'янської мови, подані навмисне вже з українською вимовою! 2/ Що пересічний селянин Холмщини чи Підляш'я має наслідком багатовікового гнету окупантів таку занечищену чужими словами, виразами, якимись дивови-

ними словами покаліченими до непізнання щоденну мову, що він не помітить, коли йому навмисне не звернути уваги, тої української вимови, а тому й не помітить, коли йому пізніше знов замінили на московську 3/ Величезна більшість духовенства на цих землях є або не українці, або українці зденаціоналізовані, змосквітнені покручі, отже вони можуть легко звівши "вимову" тим задовольнити наївних, хоч це зовсім не те, що нам треба.

Ми хочемо відновлення старого українського православ'я, відновлення й відбудови української церкви, яка має бути нашою по своїй мові, близькою по своїй духові, діяльною, рідною церквою. Мусять отже ці політичні спекулянти затаїти, що не вдасться їм звести все до того, щоб церкви замість: "яко лядвіє моя наповнілася поруганій" виголошувати "яко лядвіє моя наповнілася поруганій" і далше сидіти по селах нічого не роблячи, обмежуючися до того, щоби лише якось "відкладати" одну відправу на тиждень та брати грошики за треби! З цієї книжечки кожному мусить бути ясно, що ми хочемо чогось значно більшого: ми хочемо оживлення і поглиблення віри, зросту справжньої побожності і дійсного оживлення церкви! Хочемо, щоб церква була нашою, бо лише тоді навіть "пекло не подолає її", а не то що який чужинець. Справжньої, своєї рідної церкви, близької і зрозумілої нарід нізачо не віддасть і не вдіють нічого з нею ні поляки ні москвини!

Накладом Сенції Мистців, Письменників та Журналістів

УНО в Празі

вийшла брошура

ЯК ЗГІНУЛА ОЛЬГА БАСАРАБОВА.

Брошура складається з вступного слова Січовички:
"Жінка-героїня" та тюремних споминів М.Бажанського, що
висвітлюють на основі матеріалів, зібраних у львівських
Бригідках, тайну мученицької смерті великої революціо-
нерки.

До тексту додано портрет О.Басарабової праці Г.Мазепи.
Мистецьку осядачину виготовив М.Михалевич.

Ціна брошури 0.40 RM /0.80 зл./

Замовлення, як на другій стороні окладинки.

Справлення помилок.

тор.4	17	рядок	здолени	-	слово "світських"	підкреслити	
" 5	6	"	згори	-	" "політичні"	"	
" 9	9	"	згори	-	" "магометанського"	"	
" 9	14	"	згори	замість	"незалежною"	має бути	"залежною"
" 11	12	"	згори	"	"перемовлювати"	" "	"переловлюва"
" 17	16	"	згори	"	"сталось"	" "	"сталось б"
" 17	16	"	здол.	"	"нішого"	" "	"іншого"
" 20	10	"	здол.	"	"	" "	"службі"
" 22	5	"	здол.	"	"Тифон"	" "	"Тихон"
" 22	10	"	здол.	"	"голову"	" "	"головою"
" 24	18	"	згори	"	"як"	" "	"яке"
" 24	3	"	здол.	"	"славянською	" "	"славянською
" 24	6	"	здол.	"	"мовою"	" "	"мовою"
" 24	6	"	здол.	"	"створивши"	" "	"утворивши"
" 25	3	"	згори	"	"після слова"	"на"	додати "чужу"
" 26	18	"	згори	"	"неповажні"	" "	"неповажним"
" 27	13	"	здол.	"	"насміятись"	" "	"посміятись"
" 27	2	"	здол.	"	"отверзну"	" "	"отверзшу"
" 28	6	"	згори	"	"під бити"	" "	"під бити"
" 28	21	"	згори	"	"складені"	" "	"складеній"
" 29	11	"	здол.	"	після слова	"які"	додати "не"
" 36	14	"	здол.	"	після слова	"щоб"	додати "у"
" 36	10	"	здолени	"	"відкладати"	" "	"відкалатат"

~~70200~~

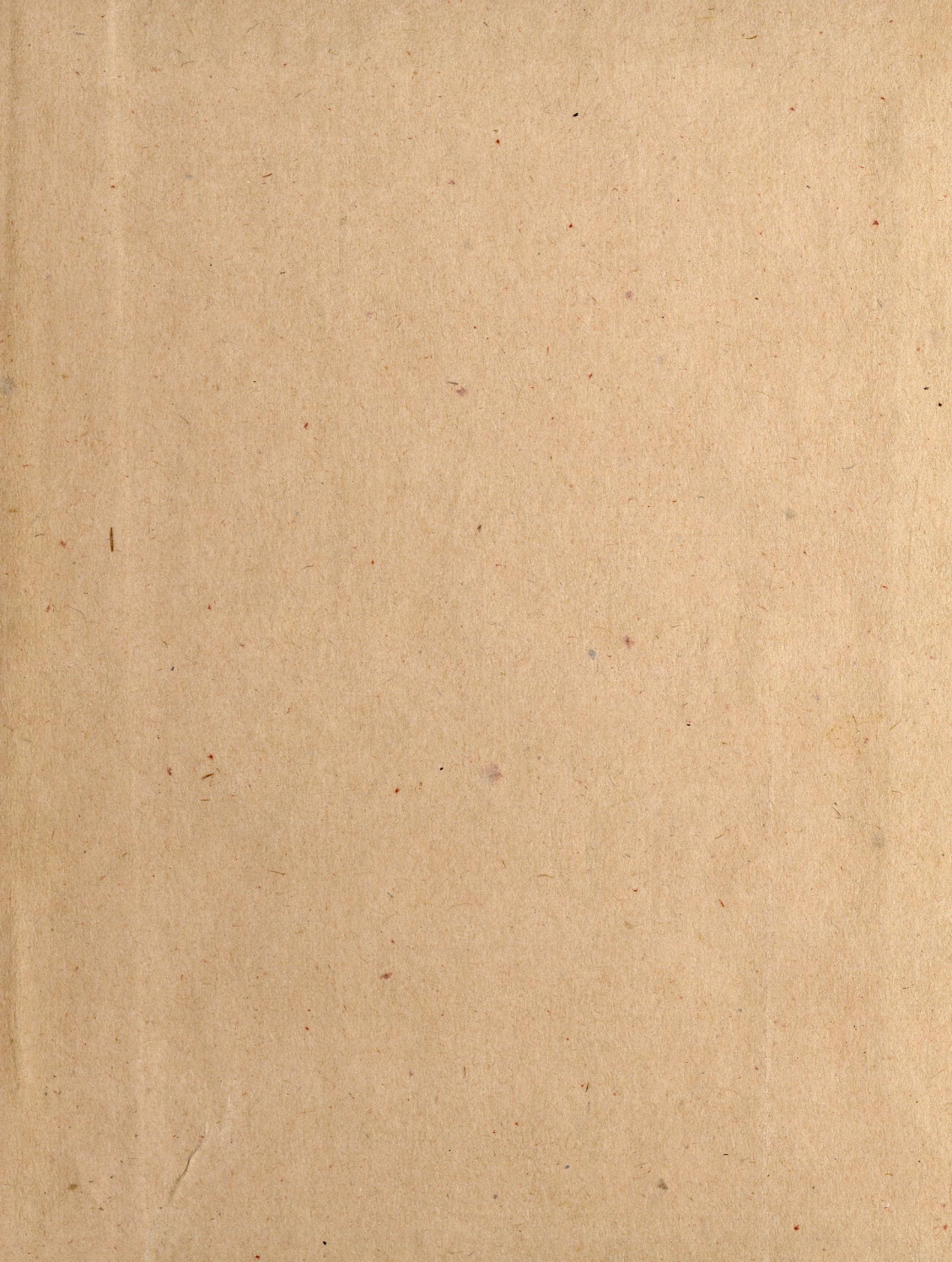
1,08 (1986)

p
1

4567

PSI 4567y